

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Världslitteraturens trafik genom tiderna

Möller-Sibeliuss, Anna

Published in:
Finsk Tidskrift

Published: 01/01/2022

Document Version
Final published version

[Link to publication](#)

Please cite the original version:

Möller-Sibeliuss, A. (2022). Världslitteraturens trafik genom tiderna. *Finsk Tidskrift*, (3-4/2022), 109–111.
<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2023021427083>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

■ Världslitteraturens trafik genom tiderna

Carin Franzén & Håkan Möller (red.): *Natur & Kulturs litteraturhistoria*. Natur & Kultur, Stockholm 2021.

Att skriva litteraturhistoria i dag är svårare än någonsin. Dels för att vår värld trots den överblick och homogenisering som globaliseringen medfört blivit så överlastad – inte minst av litteratur och text i olika medier –, dels för att så många litteraturhistoriografiska utgångspunkter ifrågasatts i de senaste decenniernas teoretiska diskussion.

”En överlastad värld” heter också lämpligt nog det sista kapitlet i *Natur & Kulturs litteraturhistoria* som behandlar åren 1950–2020. Redaktörerna för detta verk i en volym på nästan tusen sidor, Carin Franzén och Håkan Möller, har i alla fall inte låtit sig avskräckas av verklighetens sönderfallande myckenhet eller av till synes omöjliga principiella beslut som måste tas kring sådant som urval, perspektiv och framställningssätt.

Det får man vara tacksam för, för även om de teoretiska problemen med att skriva ett litteraturhistoriskt översiktsverk som presenterar hela världens litteratur genom tiderna är högst reella, så behövs en viss pragmatism; det är ju långt bättre att ofullständiga verk skrivs och kritiskt diskuteras än att dylika projekt bara ges upp. *Natur & Kulturs litteraturhistoria* visar sig dessutom vara en mycket läsvärd översikt, som i sin förhållandevis traditionella framställning lika fullt beaktar samtidens nytänkande kring bland annat kolonialism, genus, materialitet, medier, miljö och klimat.

Det är en litteraturhistoria som i hög grad lyfter fram litteraturens samspel med världen och verkligheten och förklarar kontexter, vilket är en stor förtjänst. Föresatsen har också varit att skriva en berättelse snarare än en encyklopedi. Som uppslagsverk kan den ändå fungera, om än med vissa svårigheter. Titelregister och begreppsindex saknas och underrubrikerna för olika avsnitt (t.ex. ”Riddarepik och parodi”, ”Grymhetens teater”) syns inte i innehållsförteckningen utan endast de övergripande tidsspannen. Läsaren får orientera sig fram på egen hand med hjälp av personregistret och kronologin.

Men man kan hoppas att tillräckligt många faktiskt är beredda att ta sig tid att läsa hela verket trots konkurrensen från andra och mer lättillgängliga distraktioner, för visst är detta en både hisnande och oroande berättelse. Här konkretiseras litteraturens möjligheter till tröst, lust, kontakt, frihet och protest men också myndigheters motstånd mot ”farliga” idéer i form av bokbål och censur, dödsdomar och landsförvisningar.

Det blir hur som helst en berättelse som ibland hastar förbi enskilda litterära insatser och komprimerar komplicerade sammanhang hårt, och särskilt i fråga om de ur västerländskt perspektiv mindre kända kulturerna kan det vara svårt att greppa det väsentliga. Men huvudsakligen hålls berättandet ihop av genrer, teman, paralleller och en allmän utvecklingsriktning. Trots att skribenterna varierar känns stilen ganska enhetlig. Medverkande är förutom redaktörerna sexton andra akademiskt meriterade personer, av vilka hälften har bidragit med större texthelheter: Ingela Nilsson, Anders Cullhed, Thomas Götselius, Otto Fischer, Mattias Pirholt, Åsa Arping, Mats Jansson och Jesper Olsson, jämte redaktörerna.

Att skriva om all litteratur som funnits i världen kan knappast bli objektivt, rättvist eller värderingsfritt. Redaktörerna har valt lösningen att tillstå att de oundvikligen betraktar världslitteraturen ur ett västerländskt perspektiv, samtidigt som de vill integrera arabisk, afrikansk, kinesisk, karibisk, de cirkumpolära folkens litteratur (för att nämna några exempel) i den övergripande berättelsen och betona den litterära trafik som ägt rum åt olika håll. En bärande tanke är att litteratur har rört sig över gränser som språk, nationer och tid, inte minst tack vare översättningar.

Litteraturen betraktas alltså som en gränsöverskridande, transnationell *världslitteratur*, som ett svåröverskådligt intertextuellt nät. Nationella bestämningar har därför tonats ner som övergripande kategorier men används som begrepp i texten, och detsamma gäller epokbeteckningar. Den kronologiska kompositionen tar i stället fasta på dominerande skeenden, teman och idéer. 1700-talet rubriceras som förnuftets och känslans århundrade, 1800–1850 heter ”Mellan extas och melankoli” och 1850–1900 ”Kampen om verkligheten”. Man känner lätt igen sig, det är bekanta koordinater,

men intrycket blir ändå öppnare än om perioderna hade rutats in i upplysning, romantik, realism, symbolism.

Infogat mellan de historiska faserna finns kortare analytiska texter om Bibeln, Koranen (ett välkommet inslag som säkert ger många läsare ny kunskap), politik, bildkonst, estetik, bokmarknad, film och musik – allt detta naturligtvis i förhållande till litteratur –, vilka är intressanta i sig och fungerar som bra komplement till huvudspåret.

En röd tråd i framställningen är den accelererande moderniteten och det framgår tydligt hur framstegsidéer och teknisk utveckling för med sig allt effektivare metoder att förmedla litteratur, från senmedeltidens boktryckarkonst till samtidens digitala multimediala spridning. Effektivare blir också metoderna att erövra, exploatera och döda. Om inte förr så när man som läsare kommer till 1900- och 2000-talen med världskrig, klimatkris och avförtrollningens långsiktiga följder kan det börja kännas som om litteraturen alltmer bara får förhålla sig till en ohejdbar utvecklingsgång och en värld i kris – maktlös att erbjuda verkligt motstånd eller övertygande alternativ, hur politiskt engagerad den än är, eller inte är.

Men det är kanske bara följden av den summering som översiktsverk tvingas till. Närmare det enskilda verket blir upplevelsen en annan, det vet alla som berörts av konst i någon form.

Däremot kan litteraturhistoriska översikter rädda inte bara det förflutnas litteratur från glömska utan också oss läsare från ett linjärt tänkande. Litteraturhistorien må gestalta sig som en utvecklingsgång men den är också närvarande i nuet och kan alltid omprövas. I *Natur & Kulturs litteraturhistoria* framstår till exempel kolonialiseringen som ett allvarligt övergrepp som väst måste göra upp med, och en mängd kvinnliga författare som förr inte verkade existera träder plötsligt fram vid hov, kloster och tidskriftsredaktioner. Saker kan alltså förändras, det finns hopp.

Anna Möller-Sibeli